Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Luktvädd i Skåne

Kjell-Arne Olsson

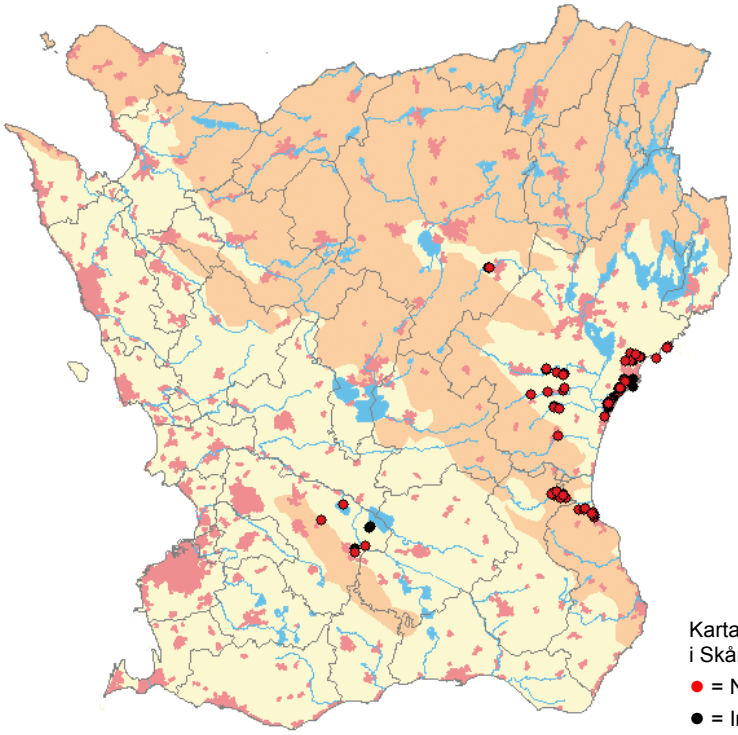

Bild 1. Luktvädd *Scabiosa canescens* blommar rikligt på Kungslandet vid Brösarp. Foto: K-A Olsson.

Slutet av juli 2011. Då var det dags igen… Men denna gång var det inte jakten på sandnejlika på backarna kring Brösarp och Ravlunda som gav upphov till värkande fötter och mjölksyra i benen. Nu var det luktvädd *Scabiosa canescens* som stod i fokus för uppmärksamheten.

Luktvädd är en art som jag är väl bekant med genom tidigare inventeringar i Åhus och Kristianstad 2008–2009. (Dessa finns redovisade i Bot. Not. 141:3–4 och 142:3). I fjor var det resterande lokaler i Skåne som skulle kollas upp. Själv tog jag mig an samma område, från Brösarps norra backar i väster och ned mot Haväng i öster, som jag letat genom efter sandnejlika två månader tidigare, medan andra floraväktare inventerade övriga förekomster utanför Kristianstads kommun. I början av juni hade jag sett rosetter av luktvädd här och där, men då var den fortfarande väldigt anonym. På platser där jag sett någon enstaka planta, blommade nu hundratals stänglar.

I Sverige växer luktvädd bara i Skåne. Den är klassad som Sårbar (VU) på den nationella rödlistan. De flesta lokalerna finns i Kristianstad kommun och längs Verkeåns dalgång i Tomelilla och Simrishamns kommuner. Därtill kommer några lokaler i Vombsänkan och en ensam lokal vid Lommarpskorset vid Vinslöv. Tidigare hade luktvädd en vidare spridning i landskapet. Men även om antalet lokaler minskat något, har luktvädd haft en relativ konstant frekvens sedan mitten av 1800-talet. I Norden växer luktvädd även i Danmark där den finns på knappt 10 aktuella lokaler på västra Själland. De flesta av dessa är mycket individfattiga. Arten har en begränsad världsutbredning. Utanför Norden har den en sydostlig utbredning genom Centraleuropa till Turkiet.

Karta 1. Luktvädd *Scabiosa canescens* i Skåne.
● = Ny- och återfynd 2008–2011.
● = Inte återfunnen 2008–2011.

Bild 2. Luktvädd *Scabiosa canescens*.
Foto: Åke Svensson

På nästan alla lokaler i Kristianstad växer luktvädd och dess snarlika släkting fältvädd *S. columbaria* inte tillsammans. Förhållandet på Brösarps norra backar är däremot ofta det motsatta. Här växer de två arterna gärna tillsammans, något som åtminstone initialt försvårar inventeringen och uppskattningen av antalet individ. I början blir det ett ständigt knäfallande för att se om rosettbladen är helbräddade eller inte och ett evigt luktande för att avgöra om blommorna är doftlösa eller väldoftande. Som väl är, växer foderflikarna till efter blomningen och bildar utskjutande borst på de mognande korgarna. Hos luktvädd är dessa ljusa och bleka, på fältvädd mörkt bruna, nästan svarta. Efter en stund blir det därför ganska lätt att även på håll skilja de två arterna åt genom färgtonen på de korgar som gått i frukt. Dessutom är luktvädd oftast kortare till växten och har en annan (ofta klarare och mörkare) blomfärg än fältvädd.

Luktvädd har under den nu aktuella inventeringen blivit återfunnen på de flesta lokaler där den noterats efter 1988. På endast 12 lo-

Bild 3. ”Schh…avslöja inte lokalen!”. Luktvädd *Scabiosa canescens* vid Kalvatäppan i Åhus. Foto: K-A Olsson.
Bild 4. Luktvädd *Scabiosa canescens*. Teckning: Jens Christian Schou.

kaler – de flesta mycket individfattiga senast arten sågs – gick den inte att finna 2008–2011. De flesta och rikligaste lokalerna finns i och kring Åhus samt längs Verkeåns dalgång. Särskilt ymnigt växer den här på Flintabacken strax söder om Åhus tätort, vid Yngsjö och på Kungslandet vid Brösarp. På sistnämnda platsen färgas backarna blå när luktvädd blommar som bäst i månadsskiftet juli/augusti. Andra rika förekomster finns på Everöds flygplats, som inte är tillgänglig för vanliga botanister, inom Vitemölle strandbackars naturreservat, där flera tusen individ blommade 2011, samt söder om Gravljunga på Revingefältet. Vid Gravljunga hittar man den rikaste förekomsten utanför östra Skåne. 2011 räknade floraväktaren till 2 600 individ på denna lokal. Dessvärre blev lukvädd inte återfunnen på tre lokaler i Vombsänkan. Nordens – och världens – nordligaste förekomst finns på de kalk- och artrika torrbackarna vid Lommarp i Hässleholm. Här blommade 58 plantor 2011.

I Kristianstads kommun är nästan alla lokaler ohävdade medan nästan alla i Tomelilla och Simrishamn är hävdade, oftast ganska extensivt vilket gynnar luktvädd. Oräknat Natura 2000-områden, växer inte en enda planta i Kristianstad på mark som omfattas av skyddsföreskrifter, medan alla – förutom några längs Klamersbäck – finns inom naturreservat (Verkeåns NR och Vitemölls strandbackar NR). Även lokalerna i Vombsänkan och vid Lommarp saknar skydd.

Inventeringen av luktvädd har visat att arten än idag har många rika och livskraftiga förekomster i Skåne. Därför ter sig framtiden ljus för denna vackra klenod i vår Skånska flora.

Litteratur

Bruun, H.-H. 1997. Vellugtende Skabiose (Scabiosa canescens) – status i 1990´erne. *URT 21*, s. 13–20.

Gärdenfors, U. (red.). 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010.* ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Luktvädd, *Scabiose canescens*

Beskrivning. Luktvädd är en fleråring ört som kan bli upp till fyra decimeter hög. Stjälken är upprätt, tätt hårig, och har motsatta blad. De övre bladen är fint parflikiga, medan de nedre bladen vanligen är helbräddade. Luktvädd blommar från juli till september med violetta doftande blommor som sitter samlade i platta korglika samlingar vars yttre blommor är betydligt större än de inre. Stödbladen är örtartade och mellan blommorna sitter hinnlika fjäll. Kronan är femflikig. Frukten är en nöt som sitter innesluten i ytterfodret. Ytterfodret har åtta ribbor och vidgar sig upptill i ett hinnartat bräm, innerfodret har fem bleka borst.

Luktvädd är mycket lik fältvädd (*S. columbaria*), den senare har dock parflikiga nedre blad, doftlösa blommor, samt innerfoder med bruna borst.

Utbredning. Luktvädd är sällsynt och förekommer bara i Skåne. Den växer på sandfält och gräshedar på kalkrik mark. Första fynduppgift är från Skåne och publicerades år 1824 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet *canescens* kommer av latinets *canescere* (gråna, vitna) och betyder grånande.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran. >http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<. Naturhistoriska Riksmuseet.

Tabell 1. Antal lokaler med eller utan luktvädd *Scabiosa canescens* i Skåne 2008–2011 av totalt antal lokaler där arten noterats efter 1998.

	Antal lokaler
0 tuvor	12
1–9 tuvor	14
10–99 tuvor	24
100–999 tuvor	21
>1 000 tuvor	6
Totalt antal lokaler	**77**

Olsson, K.-A. 2008. Luktvädd i Åhus och Rinkaby. *Botaniska Notiser 141:3*, s. 71–76.

Olsson, K.-A. 2009. Luktvädd – igen! *Botaniska Notiser 142:3*, s. 21–23.

Stoltze, M. & Pihl, S. (red.). 1998. *Rødliste 1997 over planter og dyr i Danmark*. Miljø- og Energiministeriet, Danmarks Miljøundersøgelser og Skov- og Naturstyrelsen.

Tyler, T. m.fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning*. – Lund.

Författarens adress:
Kjell-Arne Olsson, Evavägen 32 H, 296 32 Åhus
e-mail: kjell-arne.olsson@swipnet.se

Projekt Skånes Mossor
Inventeringskurs/läger i nordöstra Skåne 5–10 oktober 2012

Alltsedan projektet startade har vi anordnat inventeringsläger på olika platser i landskapet. Även i år kommer vi att anordna ett läger/inventeringskurs och denna gång i den nordöstra delen av landskapet. Mellan den 5 och 10 oktober kommer vi att inventera ett antal rutor i trakten av Tollarp. Här finns flera rutor på och invid Linderödsåsen och Nävlingeåsen där chansen är stor till många och oväntade fynd under inventeringsveckan. Under inventeringsveckan kommer vi att bo på Tollarps vandrarhem som är ett modernt vandrarhem som ligger centralt i Tollarp. Det går enkelt att ta sig dit med buss. http://www.svenskaturistforeningen.se/upptack/Omraden/Skane/Vandrarhem/STF-Vandrarhem-Tollarp/

På dagarna inventerar vi i smågrupper. Du som ännu inte kan så mycket om mossor kommer därför att ha möjlighet att följa med en mera erfaren inventerare. På kvällarna samlas vi och hjälps åt att bestämma alla insamlade belägg.

Vik redan nu den 5–10 oktober till inventeringslägret i Tollarp. Du är välkommen även om du inte har möjlighet att vara med alla dagar. Anmälan gör du till Kjell-Arne Olsson, tel. 044-24 22 63, e-post: kjell-arne.olsson@swipnet.se